

Tóth László

Amikor az író olvas

Bárczi Zsófia: Mennynek és földnek

1996 októberében előadást tartottam a Bárka című folyóirat társszervezésében Békéscsabán a *Határom túli magyar irodalom (irodalmak) időszakú helyzetéről* rendezett tanácskozáson. Szövegemnek *Az ambivalencia irodalma* címet adtam, s benne a (cseh)szlovákiai magyar irodalom utolsó két-három évtizedéről tartottam áttekintést a rendszerváltás követő esztendőkkel bezárólag. Felolvasásomban először is elnagyolt történeti vázlatát adtam a szóban forgó irodalomrész csomópontjainak, társadalmi-politikai és könyvkiadói-szerkezeti környezetének, nemzedéki szerkezetének, s műnemenként is igyekeztem jellemezni azt. Mindeközben meglehetősen lehangoltan nyilatkoztam a (cseh)szlovákiai magyar irodalomtudomány – elmélet, kritika, irodalomtörténet-írás – helyzetéről, melyet nemcsak hogy teljesen váratlanul és felkészületlenül értek a rendszerváltással elinduló társadalmi-szerkezeti-értékrendi átalakulások, hanem – úgy véltem –, az adott pillanatban nem is lehetett róla beszélni, jóllehet az 1960–1970-es években még nagyjából lépést tudott tartani az akkori magyarországi fősodorról. Különösen elgondolkodtatónak tartottam, hogy az 1970-es évek második felében s később induló szépírói nemzedékekhez nem nőtt fel egy korosztályi esztétanemzedék, s az történt, hogy míg a szóban forgó évtizedekben a „(cseh)szlovákiai magyar írók száma nagyjából a duplájára duzzadt”, addig az irodalomértelmezőké és -értékelőké „majdnem teljesen elapadt”. Vagyis, Grendel Lajossal mondva, kiáltóan hiányzott „a jelentősebb művek kritikai recepciója. Az új műveket néma csönd fogadja”. Különösen elszomorított a tény, hogy míg az 1990-es évek elején egy erős költői és prózaírói kirajzás volt tapasztalható az adott irodalomszeletben, meghatározóbb, karakteresebb kritikusegyéniség nem nagyon volt a láthatáron, ezért prognózisom sem lehetett szívderítő: „...a műveket értelmező és rendszerező kritikussai, irodalomtudósai és -történészei nélkül, még a legnagyobbra hivatott irodalom vagy nemzedék is legfeljebb ha félkarú óriás tud lenni.” A jelenséghez, Grendel nyomán, Szilasi Lászlót idéztem: „...lehetséges-e, képesek vagyunk-e Esterházy szövegeit, például, Balassa Péter szövegei nélkül olvasni? Horribile dictu: azonos-e önmagával, például posztmodern-e Esterházy Balassa nélkül? Talán éppen az volt a valóság, talán az irodalomtörténet valósága is: az akkori olvasat, ahogy a szövegek akkor éltek és részben bizony azóta is élnek bennünk.” S áttekintésem zárlataként a szlovákiai magyar irodalomnak mielőbb kritikussokat, legfiatalabb nemzedékei számára pedig – hazai és magyarországi – Balassa Pétereik késlekedés nélküli színrelépését, hiteles színvállását kívántam.

Az évtized második felében, illetve, még inkább, az 1990–2000-es évek fordulóján aztán váratlan fordulat következett be a tárgyalt összefüggésben a magyar irodalom Szlovákiához köthető részét illetően. Ekkorra ugyanis – miközben a Győry Attila nevével fémjelvezhető, korábban még oly ígéretes prózaírói kirajzás lassabb tempóra váltott vagy éppen a pálya szélére állt ki, s

Pénzes Tímeaén (*Egy férfi / A férfi*, 2000), Bárczi Zsófiáén (*A keselyű hava*, 2004), Gazdag Józsefén (*Kilátás az ezüstoffenyőkre*, 2004) s végül Szalay Zoltánén (*Ártatlanság*, 2006) kívül azóta sem lehettünk számottevőbb új prózaírói bemutatkozás tanúi, illetve megszorodtak a reményteljes fiatal poéták és poetriák (Csehy Zoltán, Polgár Anikó, Z. Németh István, Németh Zoltán, Mizser Attila, Vida Gergely, mások) –, az irodalomtudomány terén korábban soha nem tapasztalt mozgás indult el. Mindenekelőtt egymás után jelentkeztek a nemzedék par excellence irodalomértelmezői és -értékelői – Benyovszky Krisztián, Keserű József, Beke Zsolt, Kocur László, valamint a Magyarországról Érsekújvárra érkezett H. Nagy Péter –, s a költők közül Csehy Zoltán, Polgár Anikó, Németh Zoltán, Vida Gergely, a prózaírókat tekintve Bárczi Zsófia és N. Tóth Anikó állt elő számottevő irodalomkritikusi, -teoretikus és -történeti munkákkal. Ilyen előzmények után ezen, akkor harminc év körüli fiatal esztéták, kutatók, filológusok 2001 májusának utolsó napján megalakították a Sambucus Irodalomtudományi Társaságot, majd gyors egymásutánban megrendeztek néhány tudományos tanácskozást, a rákövetkező esztendőben pedig *Kor/szak/határok* (2002) című, Benyovszky Krisztián és Keserű József szerkesztette tanulmánygyűjteményükkel is a nyilvánosság elé léptek. Ugyanekkor irodalomszemléletükkel és értékszemponjtjaikkal – tudatosítva egy új paradigmaváltás elkerülhetetlenségét – egy, az addigiaktól gyökeresen eltérő irodalomról szóló beszédet, illetve különféle új kanonizációs eljárásokat honosítottak meg szűkebb pátriájuk irodalmában. Mivel pedig „A szlovákiai magyar irodalomértésnek nem volt önálló, korszerű elméleti kritériumoknak is eleget tévő, tudományos orgánuma”, 2006 márciusában Benyovszky Krisztián fő- és H. Nagy Péter felelős szerkesztésében elindították *Partitúra* című folyóiratukat. A nemzedék erőteljes kísérleteket tett a szlovákiai magyar irodalom nemegyszer partikuláris ön- és értékszemléletének megváltoztatására, viszonylagosítva a kérdéses irodalomrész elnevezését, sőt használatának mellőzését is fontolóra vette (kezdeményezőleg és a legerőteljesebben e tekintetben Németh Zoltán lépett fel, többször is nekirugaszkodva a problémának). A kérdésről Németh Zoltánnak a H. Nagy Péter *Hagyománytörténet. A kortárs magyar líra paradigmái Szlovákiában 1989–2006* című dolgozatára reflektáló írása (*Kilépés egy szűk „hagyomány” teréből*) nyomán 2007–2008-ban a nemzedék szépirodalmi lapjában, a *Szörös Kőben* is elindult egy igen tanulságos és sok meggondolkodtató szempontot fölvető vita (a lapot 2007-től szintén H. Nagy Péter főszerkesztette), melynek egyik legfigyelemreméltóbb és legkomolyabban fontolóra veendő hozzászólása szerintem Bárczi Zsófia nevéhez fűződik (*Líravita, kritikavita*), akinek már a *Kor/szak/határokban* is olvasható egy (cseh)szlovákiai magyar tárgyú tanulmánya (*Referenciális líra-olvasatok a húszas évek szlovenszkói magyar lírájában*). (Meg kell mondjam, e cím itt kissé félrevezető, mert írásában a szerző jobbára csak Mécs László és Győry Dezső költészetére összpontosít, s bár kettőjük vonatkozásában tanulmányának minden kitételével messzemenően egyet lehet érteni, azok korántsem illeszthetők rá az egészre, hiszen a korszak csehszlovákiai magyar lírája a jelzettnél azért differenciáltabb képet mutatott [lásd főképp Márai Sándort, Antal Sándort, Forbáth Imrét, Vozári Dezsőt]. Persze mindjárt más a helyzet, ha tudjuk, hogy ez az írás tulajdonképpen a szerző készülő Mécs László-monográfiájának előmunkálataihoz tartozik, s túlnyomóan megegyezik annak *Irodalmi messianizmus* című alfejezetével, mely cím viszont már valóban tökéletesen fedi és magyarázza az alatta levő értekezést.)

Közben Bárczi Zsófia novellistaként is sikeresen bemutatkozott, és *A keselyű hava* című 2004-es elbeszéléskötetével, annak elismerő kritikai fogadtatásával, díjazottságával (Szlovák Irodalmi Alap Nívódíja, Posonium Irodalmi Díj Elsőskötetes Szerzői Díja) sikeresen indult el a kanonizálódás útján. A példás tudatossággal szerkesztett, nagyobb és összetettebb epikai kompozíciók felé mutató kötet másféltucatnyi opusával részint a magyar epikai hagyománynak 20. század elejére, a Cholnokyakhoz, illetve Cholnokyékhoz visszavezethető látomásos-realista, részint pedig annak a század második felére eső, Mészöly Miklós, Mátyás Iván, Hajnóczy Péter nevével is fémjelezhető intellektuális vonulatát folytatja, de nem maradt érintetlen a mágikus realizmus dél-amerikai prózahagyományától sem. Bárczi Zsófia nyomasztó titkokkal és eleven csodákkal teli, transzcendens léttapasztalatokkal alaposan átítatott, de egyfajta „szelíd irónia” fényében is megfürdetett, „intim derűtől” sugárzó látomásos történetei vagy éppenséggel groteszk fabulái összességükben egy „lehetséges regény” körvonalait is felvillantják olvasóik előtt (mindhárom telitalálatot Benyovszky Krisztiántól vettem).

Szerzőnk legújabb, *Mennynek és földnek* (2009) című kötetét, melybe különböző alkalmakból és indítással született, folyóiratokban közölt tanulmányait, esszéit sorolta, egy sok újat adó Mécs László-válogatása (*Fekete zúzmará, 2005*) és egy Mécs-monográfiája (*Szellemidézés, 2008*) előzte meg. Bárczi Zsófia választását – a 20. század (első felének) ez ellentmondásos, már a maga korában is erősen vitatott költőjét éppen napjainkban vizsgálat tárgyává tenni – két szempontból is jellemzőnek és provokatívnak tartom. Különösen akkor – egy olyan érték- és szövegkörnyezetben –, amikor a magyar irodalom legutóbbi, 2007-es újrakanonizálási kísérletét, a Szegedy-Maszák Mihály szerkesztette *A magyar irodalom története*i vonatkozó, harmadik kötete meg sem említi Mécs nevét, de a 20. századi vallásos, s ezen belül katolikus irodalommal sem foglalkozik külön fejezet, és Sík Sándor is csak Radnóti Miklós kapcsán említetik benne. Másfelől bár Bárczi nagyon is tisztában van a Mécs-líra esztétikai értékeinek problematikus s napjaink kánonjaival való nem releváns voltával, a legcsekélyebb előítélet nélkül közeledik hozzá, és heroikus elfogulatlansággal, messzemenő tárgyilagossággal veszi górcső alá e költészet legapróbb részleteit, legrejtettebb vonatkozásait (értekezésének szakmai értékei gyaníthatóan messze meghaladják a Mécs-versek esztétikai értékeit is).

Központi helyet foglal el – a kötet három ciklusa közül a középsőt – Mécs, illetve Sík Sándor az író új, *Mennynek és földnek* című tanulmánygyűjteményében, melynek minden egyes darabját rendkívül alapos tárgyismeret, körültekintő elemzés és tárgyilagos beszédmód jellemzi. Vagyis Bárczi Zsófia míg egyfelől tökéletesen elsajátította a jelenbeli magyar irodalomértelmezői beszédet meghatározó irodalomtudományi módszert és nyelvet, előszeretettel néz szembe az e gondolkodásmódból eredő preconcepciókkal, (köz)hiedelmekkel, szemléleti és értékelési kényelmességekkel, s világít rá olyan jelenségekre és szempontokra, amelyek mára lekerültek a kortársi érdeklődés horizontjáról. Így például kötete egyik Mécs-tanulmányában ellentmondásos megítélésű papköltőnk *prédikációverseit* s azok kialakulását, költészetében betöltött szerepét a szentbeszédeivel veti össze, azon szándékkal, hogy „az ún. katolikus költészet körébe tartozó versekről is lehessen szövegként, azaz irodalomként beszélni, s mentesüljenek a rájuk vonatkoztatott kultikus beszéd gyakorta megfoghatatlan és ellenőrizhetetlen kategóriái alól” (*Boldogok, kik látják*

a látót! Homiletikai elemek Mécs László költészetében). Ez írását kötetében a Mécs-válogatásához készült nagy ívű, lenyűgöző apparátust mozgósító utószava követi (*Fekete zúzvara. Még egyszer Mécs Lászlóról*), mely éppen mert tisztában van azzal, hogy a Mécs verseivel szembeni közöny egyik leg súlyosabb oka – az életmű úgymond „esztétikai egyenetlenségein” túl –, hogy a „Mécs-versek idegenül csengenek a kortárs líra akusztikai terében”, a Mécs „műveit nyitó kulcs hollétének elfeledését” látja elhallgatása legnagyobb okának, annál inkább, mivel „A folytonosság erőszakos megszakítása következtében [...] nem alakulhatott ki az az elváráshorizont, mely lehetővé tette volna a Mécs-verseknek saját, egyedi mivoltukban való, az általuk előírt olvasói magatartást is figyelembe vevő befogadását”. Mindazonáltal azt gondolom, hogy a Mécs képviselte költészetfelfogás, mely a verset információforrásként, üzenetként értelmezi, amellet, hogy „egy olyan irodalomértési hagyomány megteremtésének lett a része, melyben egy-egy alkotás helyét még sokáig irodalmon kívüli értékek szabták meg”, a költő lírájára is erőteljesen visszaütött, hiszen az híján lenni látszik bármilyen határozott(abb) esztétikai programnak, illetve képtelen esztétikailag reflektálni önmagára, s a váteszszerep elnyomta, később talán fel is számolta benne a költői fegyelem, poétikai-stilisztikai megmunkáltság nyomatékosabb igényét (hasonló a helyzet a kor másik csehszlovákiai magyar *üzenetköltőjével*, Győry Dezsővel is), bár egyetértek Bárczi Zsófiával, amikor azt sugallja, hogy a Mécs-líra erényeire is érzékenyebbek lehetnének. Távolról kapcsolódik e két íráshoz a kötetben a Sík Sándor irodalom- és irodalomtörténet-felfogását szemlélő tanulmány is, melyben szerzőnk a pozitivizmus gyakorlata és a szellemtörténeti beágyazottság egymáshoz való viszonyulását vizsgálja Sík irodalomtörténeti műveiben, illetve hogy miben és hol tér el Sík a magyar irodalomtörténet-írás hagyományaitól. S miközben szerzőnk egyfelől a Síkot a pozitivistá–szellemtörténeti fordulat egyik stációjának tételező Máthé Zsuzsára utal, annak okát, hogy „a magyar irodalomtörténeti gondolkodás a rendszerváltás után is rendszeresen mellőzni látszik” a katolikus író irodalomtörténeti koncepcióját, egyértelműen abban látja, hogy annak irodalomtörténeti művei „a maximálisan pozitív értelemben vett nemzetnevelési cél égisze alatt jöttek létre”.

Tanulságos mérlegelnivalókat kínál a *Mennynek és földnek* hármasoltárának két szárnya is. Ezek egyikében, a nyitófejezetben a világhorizont felől, a világirodalomhoz való kapcsolódási pontjaiban veszi szemügyre a 20. századi magyar irodalom néhány megkerülhetetlen jelenségét (Szerb Antal, illetve Márai Sándor spanyolországi recepcióját, *A Pendragon legenda* műfaji sajátosságait, valamint a magyarországi Lorca-elemzések jellegzetességeit – telitalálatait és félreértéseit), de a gótikus regényről is ad egy remekbe szabott eszmefuttatást (Carlos Ruis Zafón *A szél árnyéka* című művének örvén). A másik oltárszárny, a zárófejezet a szerző közelebb régiójának irodalma, a szlovákiai magyar literatúra néhány jelenségét és jellegzetességét veszi körültekintő vizsgálat alá a szlovákiai magyar identitás, illetve a szlovákiai magyar irodalom meghatározásának, megkülönböztető vonásainak kérdésétől egyik-másik alkotó – Tózsér Árpád, Gál Sándor, Cselényi László, Duba Gyula, Mikola Anikó és Péntes Tímea – munkásságának, illetve egy-egy művének jellemzéséig.

Bárczi Zsófia irodalom és identitásképzés, identitástudat összefüggéséről szólva az azonosságtudatot időben, társadalmi környezettől függően változó-

nak tételezi, ezért a közösségi – nemzetiségi (kisebbségi) – identitásról is mindig csak az adott (vizsgált) idő függvényében lehet beszélni, s félreértésekre adhat okot, ha az egyik történeti időszakasz identitásképét, -tartalmát a másikra vonatkoztatjuk. Ugyanekkor egy, egyetemisták körében végzett felmérés tanulsága szerint felmerül a kérdés, hogy lehet-e identitásképző szerepe „egy olyan irodalomnak, amit az érintettek nem olvasnak”, azaz „milyen módon vesz részt és egyáltalán valóban részt vesz-e identitástudatunk kialakításában, formálásában az irodalom, vagy ez a vélekedés sem több kulturális mítoszaink egyikénél” (*Identitás és irodalom*). Ugyanekkor szerzőnk bármire irányítsa is figyelmét, számára mindig az irodalom autonómiája marad a főkérdés. Ez a kiindulási, illetve viszonyítási pont azonban soha nem szűkíti be értelmezési horizontját, s ha tőle történetesen távol eső minőségeket vizsgál is, sosem adja fel a sokoldalú megközelítés, az árnyalt véleménymondás igényét. Irodalomértelmezése soha nem kötődik egyetlen ponthoz, egyetlen esztétikai paradigmához, a tőle észlelhetően idegen kánonokat is példás toleranciával kezeli. Gondolkodásában, ítéletalkotásaiban a világ párhuzamosságaiban, s nem egymást kizáró ellentéteiben jelenik meg. Nincsenek előzetes (pre)konceptiói, mindenhez előítélet nélkül közeledik, nem ül fel a fámáknak, igyekszik mindennek a végére járni, s még a maga személyes ízlését, ismereteit sem tartja feltétlen mércének, melyektől a legtöbb esetben kész elvonatkoztatni. Mindent tágabb környezetével együtt vizsgál; az elemzés vertikálitása mellett mindig széles körű horizontális szemlét is tart. Messzemenően tisztában van azzal, hogy minden a tágabb környezetében – s a tágabb környezetével együtt – az, ami (még ha e környezete ellenében is). Elfogadja a mindenkori olvasat(ok) viszonylagosságával, s azt, hogy minden megközelítés, minden nézőpont kérdése. Elemzői módszerét, tárgyszemléletét tulajdonképpen *A Nyugat és a két világháború közti szlovenszkói irodalom* című tanulmányának bevezető szavai szemléltetik leginkább, tudva, hogy két egymással szemben feszülő állítás esetében mindkettő „mellett számos érvet lehet felhozni, épp úgy, ahogy mindkettő ellen is, attól függően, hogyan értelmezzük” az egyiket, és hogyan a másikat.

Szerzőnk nem abszolutizál saját vagy nemzedéki olvasói tapasztalatot, irodalomértést, képes elvonatkoztatni az aktuális paradigmáktól és kánonoktól (kanonizációs törekvésektől), s követendő nyitottsággal áll a mű által hozzá intézett (intézhető) kérdések elé. „Egy mű életképessége [...] nagyrészt annak függvénye, hogy a mindenkori jelen olvasója képes-e kérdéseket intézni hozzá” – mondja, s neki nem egy esetben olyan szerzőkhöz és művekhez is vannak jól feltett és megalapozott kérdései, akik és amelyek a kortárs kánonalkotók – nem egy esetben Bárczi nemzedék- és csoporttársai – figyelmét jobbra elkerülik, illetve akik és amelyek részükről jobbra csak fanyalogva fogadtatnak (lásd egyrészt Mikola Anikóról, másrészt Gál Sándor költészetéről vagy Duba Gyula korábbi prózájáról szóló írását). Jól tudja azonban, hogy „a kézenfekvőnek vélt válaszok sokszor korántsem annyira egyértelműek, mint ahogy azt vélnénk”. S amit Méccsel kapcsolatban megfogalmaz, ti. hogy a papköltő értékeléséhez a korára vonatkozóan részben útmutató „nyugatos paradigmától eltérő szempontokat is figyelembe kell venni”, a maga részéről ugyanígy jár el a posztmodern paradigmán kívülre került szerzők (Duba Gyula, Gál Sándor), de még az avantgárdból induló s a neovanatgárd (posztavantgárd?) révében lehorgonyzó Cselényi László esetében is. Duba bő három év-

tizeddel ezelőtti regénye, az *Ívnek a csukák* esetében például annak „emlékezetmentő” szerepét hangsúlyozza, tudatosítva, hogy „Egy közösség fennmaradása elsősorban annak a függvénye, hogy tagjaiban él-e az egymáshoz való tartozás tudata, és áthagyományozódik-e generációról generációra az a közös tapasztalat, [...] mely az egyén számára lehetővé teszi, hogy önmagát egy nagyobb egységgel azonos részként láthassa”, s ily módon Bárczi Doba javára írja a szerző „realizmusát”, melynek lényegét nem elsősorban abban látja, hogy „a »valóságot« ábrázolja a »képzelet« helyett, hanem abban, hogy hisz a világ megismerhetőségében és nyelvi megragadhatóságában”. Gál Sándornál pedig a költő 2005-ös *Új végtelen* című kötetétől kezdődően mindenekelőtt a költő verseinek „elszemélyiségtelenedésére”, s versnyelvének módosulására figyelmeztet, s teszi ezt megint csak nemzedéktársainak a Gál Sándor-i lírával szembeni viszolygásai vagy éppen közömbössége ellenében. S miután Bárczi Zsófia természetszerűleg tudja, hogy a kánonalakításban érdekelt intézményrendszerek és érdekközösségek is mily nagy mértékben képesek befolyásolni „az irodalomról való gondolkodást”, illetve hogy „a mindenkori érdek [...] az irodalomtervezés eszközeként is funkcionálhat”, nem kerülheti el a figyelmét, hogy Cselényi költészetének érzékeléséhez nem lettek volna elegendők annak önértékei, amennyiben a posztmodern olvasatok által elfedett neoavantgárd történetesen nem válik újból láthatóvá, melynek előterében aztán maga is „dialogusképes korpusszá” minősült. Vagyis – miként Mécs esetében – itt is a vizsgálat alá veendő irodalmi műveket nyitó *kulcsok* tételezéséről s felleléséről van szó. Mindeközben Bárczi Zsófia szerencsés alkat, akinek alapos irodalomelméleti, irodalomtörténeti felkészültségéhez nem mindennapi (írói) érzékenység társul. Ez pedig mindenekelőtt a különböző írói (emberi) habitusok, alkotói plánumok iránti fogékonyságában nyilvánul meg; elemi kíváncsisága – említettem – a tőle első pillantásra idegennek, elütőnek az alkalmankénti megértésére is sarkallja őt. S ahogy Péntes Tímea *Mesél a múlt* című családtörténete, Móricz Zsigmondra hajazó „riportregénye” kapcsán az „egymásra következő” nemzedékek folytonosságát emeli ki, mintha Bárczi Zsófia az irodalomban, az egymás sarkára hágó irodalmárnemzedékek közt is ezt a folytonosságot keresné, látná. Bármiről ír, előbb elméletileg alapozza meg tárgyát, bárkiről szól, előbb annak korábbi recepcióját tekinti át, s csak miután így elméleti háttérrel rajzolt mondandójához, illetve elhelyezte azt a megfelelő irodalmi-társadalmi térben, ezt követően fogalmazza csak meg tárgyát illetően a maga, az olvasás folyamatában koncipiálódó, kontextuálódó látteleletét (lásd történetesen példaszzerű Gál Sándor-portróját, a címadó *Mennynek s földnek*). Vagyis választott íróihoz, témáihoz bármikor kész *megtanulni*, hozzátanulni mindent, ami mondandóját hitelesebbé és árnyaltabbá teheti, s ha kell, homiletikai kérdésekről értekeznek, ha kell, az identitáselméletnek néz utána, máskor az irodalomtörténet-írás elméleti-gyakorlati alapjairól vagy az irónia regénybeli szerepéről, netán a gótikus regényről értekeznek, s ha tárgya úgy kívánja, szakirodalmi hivatkozásai körébe a magyar források mellé bevonja tárgya szlovák, spanyol és angol nyelvű recepcióját is.

Mindent összevetve, kortársi kritikaköteteket, irodalomtudományi műveket lapozgatva gyakran támad olyan érzésem, mintha szerzőik arra használnák vitathatatlan tudományos felkészültségüket, nehezen támadható apparátusukat, hogy azokkal elfedjék azt az olvasói élményüket, melyet az adott mű váltott ki belőlük. Mintha nem mernék közel engedni magukhoz vizsgálódásuk

Amikor az író olvas

tárgyát, nehogy ezzel olvasói esendőségükben esetleg lelepleződjenek. Ily módon az elmélet üres beszédét, konstrukcióinak hideg csikorgását hallom csak elemzésükből, ám a műről alkotott személyes véleményüket a legtöbbször nem, vagy alig. Bárczi Zsófia *Mennynek és földnek* című tanulmány- és esszékötetének irodalomértelmezője ezzel szemben úgy kezdeményez sok szempontú dialógust olvasójával, hogy közben nemcsak a műveltségét beszéli, s a legkevésbé sem egy tökéletesen elsajátított szakzsargont működtet csupán, hanem rokonszenves arcvonásait sem takarja el, s olvasói érintettségét is bőven hagyja szóhoz jutni közben. Ezért, hogy minél tovább hallgatjuk, magunkhoz is egyre közelebb juthatunk általa.